

YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU İLE GEÇİCİ KORUMA YÖNETMELİĞİ: TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİYLE BİR DEĞERLENDİRME*

Doç. Dr. Zeynep Kıvılcım
İstanbul Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Öz

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 14 Nisan 2014'te, Kanun'un 91. maddesinde öngörülen "Geçici Koruma" rejimini düzenleyen Geçici Koruma Yönetmeliği ise 22 Ekim 2014'te yürürlüğe girmiştir. Bu makale yakın zamanda yürürlüğe giren bu iki düzenlemeyi eleştirel bir bakış açısıyla ve toplumsal cinsiyet perspektifiyle değerlendirmektedir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği maddi hukuk ve ayrıca usule ilişkin hükümleriyle mülteci ve göçmenlerin yarısından fazlasının kadın olduğunu dikkate almamakta, cinsel yönelimleri nedeniyle zulüm gören LGBTİ bireyleri ise adeta yok saymaktadır. Her iki düzenleme de kavramsal tahayyülleri ve öngördüğü toplumsal cinsiyet duyarsız usulleri ile Türkiye'nin taraf olduğu İstanbul Sözleşmesi'nin çeşitli hükümlerine aykırıdır. Kanun ve yönetmelik ayrıca gerekçelerinde referans verilen AB müktesebatındaki ilgili yönergelerin de toplumsal cinsiyet konularında öngördüğü çerçevenin dışında görünmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Geçici Koruma Yönetmeliği, Toplumsal Cinsiyet, İstanbul Sözleşmesi, LGBTİ

The Law on Foreigners and International Protection and the Temporary Protection Regulation: An Analysis from Gender Perspective

Abstract

Law on Foreigners and International Protection has entered into force on 14 April 2014. The Temporary Protection Regulation, which is based upon Article 91 of the Law has been in force since 22 October 2014. This article investigates these two legal texts from a critical and gender based perspective. The Law on Foreigners and International Protection and the Temporary Protection Regulation do not take into consideration that more than half of the refugees and migrants are women. They ignore the LGBTI who are persecuted because of their sexual orientation. Both legal texts with their conceptual framework and the gender insensitive procedural rules they provide are in contradiction with the Istanbul Convention. The Law and the Regulation refer to the EU Acquis, however they are incompatible with the gender sensitive framework of the concerned EU Directives.

Keywords: Law on Foreigners and International Protection, Temporary Protection Directive, Gender, Istanbul Convention, LGBTI

* Makale geliş tarihi: 03.07.2015
Makale kabul tarihi: 24.02.2016

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Geçici Koruma Yönetmeliği: Toplumsal Cinsiyet Perspektifiyle Bir Değerlendirme¹

Giriş

Türkiye’de göç ve iltica alanında uzun zamandır beklenen ilk kanun, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” tüm hükümleriyle 14 Nisan 2014’te,² Kanun’un 91. maddesinde öngörülen “Geçici Koruma” rejimini düzenleyen “Geçici Koruma Yönetmeliği” ise 22 Ekim 2014’te yürürlüğe girmiştir.³ Bu çalışma yakın zamanda yürürlüğe giren bu iki düzenlemeyi eleştirel bir bakış açısıyla ve toplumsal cinsiyet perspektifiyle değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Hukukun diğer alanlarında olduğu gibi, göç ve iltica konusunda da toplumsal cinsiyet perspektifiyle analizin gerekliliği uluslararası akademik yazında kabul edilmiş bir olgudur (Arbelvd, 2014; Van Walsum ve Spijkerboer, 2006; Crawley, 2001; Spijkerboer, 2013; Schrover ve Moloney, 2014; Freedman, 2012: 45-64; Oswin, 2001: 347-364). Göç veya iltica için ülkeyi terk etme kararının alınması, yolculuk sırasında karşılaşılan olaylar, yeni ülkeye kabul için söz konusu olan hukuki ve idari prosedür, bu ülkeye sosyal, ekonomik ve psikolojik uyum, hayatta kalmaya yönelik uygulanan stratejiler ve kullanılan destekler, çalışma hayatına girebilme, üçüncü ülkeye yerleştirilme veya geri dönüş kararını etkileyen süreç ve faktörler gibi göç ve onunla bağlantılı tüm aşamalarda toplumsal cinsiyet rolleri etkilidir.

Bu süreçleri düzenleyen hukuk kuralları ve idari pratikler görünüşte cinsiyetsiz olmakla birlikte, esasen belirli toplumsal cinsiyet kalıpları üzerine kuruludur; bunları tahkim eder ve yeniden üretir. Bu kurallar ve inşa ettikleri usuller uygulamada kadınlar, erkekler ve LGBTİ bireyler üzerinde farklı sonuç ve etkiler doğurur. Bu nedenle göç veya iltica konusundaki herhangi bir ulusal

1 Bu makale Law and Society Association 2015 Annual Meeting: “Law’s Promise and Law’s Pathos in the Global North and Global South”, Seattle, 28-31 Mayıs 2015 ve “Upholding Gendered Peace at a Time of War Academics and Activists Speak Out on the Shifting Places of Women in the Arab World”, Beirut, 8-11 Haziran 2015 Konferanslarında sunulan tebliğlerin üzerinde çalışılmış ve genişletilmiş halidir.

2 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Kabul Tarihi: 4.4.2013. RG: 11.4.2013, 28615.

3 Geçici Koruma Yönetmeliği, RG: 22.10.2014, 29153.

veya uluslararası düzenlemeyi analiz ederken, bu düzenlemeyi liberal hukuk düzeninin rasyonel ve özgür iradeye sahip cinsiyetsiz soyut bireyi açısından değerlendirmek yerine, toplumsal cinsiyet rolleriyle belirlenmiş mülteci ve sığınmacılar açısından etkilerini araştırmak gereklidir. Kadınlar ve LGBTİ bireyler kendi ülkelerinde mevcut olan, yasal koruma yetersiz kaldığı takdirde bu eksikliği tamamlayan destekleyici gayri resmi ağ ve mekanizmalardan yeni geldikleri ülkede uzaktadırlar, onlardan yararlanamazlar. Bu nedenle yeni gelinen ülkede onların durumlarını ve ihtiyaçlarını dikkate alan toplumsal cinsiyet duyarlı bir hukuki korumanın mevzuatta öngörülmesi ve uygulamada da sağlanması çok önemli ve yaşamsaldır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun genel gerekçesinde, Türkiye'nin uluslararası koruma sisteminin ve uygulamalarının AB müktesebatı ile paralellik sağlaması bir gereklilik olarak ifade edilmekte, tasarı ile AB müktesebatına uyumlu bir göç sistemi kurulacağı belirtilmektedir.⁴ Bu nedenle Kanun incelenirken AB mevzuatına uygun olup olmadığının da değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Bunun yanı sıra uluslararası insan hakları normları ve ayrıca 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi'ne (Cenevre Sözleşmesi)⁵ de Kanun'un gerekçesinde referans verilmiştir.

Türkiye'nin de taraf olduğu ve Ağustos 2014'te yürürlüğe giren Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)⁶ toplumsal cinsiyete dayalı iltica talepleriyle ilgili özel yükümlülükler öngörmektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin mevzuatı toplumsal cinsiyet duyarlılığı açısından değerlendirilirken dikkate alınması gereken uluslararası hukuki yükümlülükler içinde İstanbul Sözleşmesi öncelik taşımaktadır.

4 Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanun Tasarısı ve Gerekçesi, 3.5.2012, <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0619.pdf>

5 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 1950 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye, Sözleşme'yi 29 Ağustos 1961 tarihinde, 359 sayılı Kanun'la onaylamıştır. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'nin Onaylanması Hakkında Kanun, RG: 05.09.1961, 10898.

6 Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi - No. 210. 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe giren Sözleşme'ye Türkiye hiçbir çekince koymadan taraf olmuştur. Sözleşme'nin onaylanması 31.05.1963 tarihli ve 244 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 10.02.2012 tarihinde kararlaştırılmıştır. RG: 08.03.2012, 28227 (Mükerrer).

AB müktesebatında konuyla ilgili olarak değinilmesi gereken ilk düzenleme 2011/95/EU sayılı “Üçüncü Ülke Vatandaşları ya da Vatansız Kişilerin Uluslararası Korumadan Yararlanan Kişiler Olarak Tanınmalarına İlişkin Asgari Standartlar Hakkında Yönerge”dir.⁷ Müktesebattaki bir diğer önemli düzenleme ise, Konsey’in 20 Temmuz 2001 tarih ve 2001/55/EC sayılı Geçici Koruma Yönergesi’dir.⁸ Kanun ve yönetmelik çıkana kadar geçen dönemde bu AB Yönergesi’nin “geçici koruma” rejimi açısından kaynak alındığı çeşitli defalar resmi ağızlardan ifade edilmiştir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun gerekçesinde açıkça yer almamakla birlikte, gerekçede 1951 Mülteci Sözleşmesi’ne ve uluslararası yükümlülüklerle yapılan genel atıftan hareketle, 1951 Sözleşmesi’nin toplumsal cinsiyet duyarlı uygulanmasına yönelik olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) 2002 ve 2012 tarihli Yol Gösterici İlkeleri önem taşımaktadır.⁹ Bu ilkeler hukuki bağlayıcılık taşımamakla birlikte birçok devletin konuyla ilgili mevzuat değişikliğinde birincil olarak dikkate aldığı düzenlemeler arasındadır. İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Raporu’nda da, Sözleşme’nin ilgili hükümlerinin yorumlanması konusunda dikkate alınacak belgeler arasında BMMYK’nın Yol Gösterici İlkeleri sayılmaktadır.¹⁰

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Geçici Koruma Yönetmeliği’nin hazırlanarak yürürlüğe girmesinin ardından bu düzenlemeleri çeşitli yönleriyle değerlendiren çeşitli akademik çalışmalar yayınlanmıştır. Bu çalışmalardan bir kısmı bu iki hukuki düzenlemeyi eleştirel bir bakış açısıyla ele almaktadır. Ancak söz konusu çalışmalarda toplumsal cinsiyet perspektifiyle bir değerlendirmeye rastlanmamaktadır. Türkiye’de bulunan

7 *Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted (Asylum Qualification Directive), OJ L 337/9, 20.12.2011.*

8 *Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. OJ L 212, 7.8.2001.*

9 *Guidelines on International Protection: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, HCR/GIP/02/01, 7.5.2002; Guidelines on International Protection NO. 9: Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and 1967 Protocol relating to the Status of Refugee, 23.10.2012.*

10 İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Rapor, par. 313.

mülteciler ile sığınmacıların (BMMYK, 2015a) ve geçici koruma altındaki Suriyelilerin (BMMYK, 2015b) yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Mülteci, sığınmacı ve geçici koruma altındaki nüfus içerisinde heteroseksüel olmayan bireylerin sayısı bilinmemekle birlikte cinsel yönelimi nedeniyle vatandaşı olduğu ülkeyi terk etmiş olan ve Türkiye’de bulunan kişilerin sayısı Suriye’deki iç savaştan kaçanlarla birlikte ciddi şekilde artmıştır (Lambda İstanbul, 2015) Buna rağmen bugüne kadar doktrinde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği konusunda toplumsal cinsiyet perspektifiyle herhangi bir analiz yapılmamış olmasından hareketle hazırlanmış olan bu makalede, önce Kanun’da yer alan “uluslararası koruma” statüsü toplumsal cinsiyet perspektifiyle sorgulanacak; ardından kanun ve yönetmelikteki “kadın” tahayyülü ele alınacaktır. Toplumsal cinsiyet rollerinin inşasında ve yeniden üretilmesinde merkezi değere sahip olan “aile”, göç ve ilticaya ilişkin hukuki düzenlemeler açısından önemli bir kavramdır. Bu nedenle Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği’ndeki “aile” kavramı, tanımı ve bu kavramdan hareketle inşa edilen süreçler açısından incelenecektir. Kanun ve yönetmelikte öngörülen başvuru ve değerlendirme usullerinin toplumsal cinsiyet perspektifiyle analizi de ayrıca yapılacaktır.

1. Uluslararası Koruma Statüsünün Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu md. 3 (1) (r)’ye göre “uluslararası koruma: Mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü” ifade eder. Bunlardan “mülteci” ve “şartlı mülteci” statüleri arasında yapılan ayırım Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesi’ne koymuş olduğu coğrafi kayıttan kaynaklanmaktadır.¹¹ Kanun’un 61. maddesine göre, “Avrupa ülkelerinde

¹¹ 1951 Cenevre Sözleşmesinin 1. maddesinin A.2. fıkrasında, Sözleşme hükümlerinin “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda [...] ülkesi dışında bulunan şahıslara” uygulanacağı düzenlenmiştir. Yine aynı maddenin B.1 fıkrasında ise “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar” ifadesinin ya “Avrupa’da meydana gelen olaylar” ya da “Avrupa’da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” anlamında anlaşılabilirliğini ve taraf devletlerin Sözleşmeye imza, tasdik veya katılma sırasında taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunmaları gerektiği ifade edilmiştir.

Türkiye, 29 Ağustos 1961 tarihinde bu konudaki deklarasyonunu açıklamış ve başlangıçtaki ibareyi “Avrupa’da meydana gelen olaylar nedeniyle” şeklinde anladığını ve kabul ettiğini ifade etmiştir. Türkiye bu coğrafi kaydı halen

meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” 62. maddede ise, mültecilik koşullarını taşımakla birlikte uygulanan coğrafi sınırlama nedeniyle kendilerine mülteci statüsü verilemeyecek olan ve uluslararası koruma talep eden yabancılara “şartlı mülteci” statüsü verilmesi öngörülmektedir.¹²

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda “ikincil koruma” olarak düzenlenen statü AB müktesebatında “tamamlayıcı koruma” olarak tanımlanmaktadır.¹³ Kanun md. 63 (1)’e göre, “mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”¹⁴

Kanunda tanımlanan bu uluslararası koruma statülerini toplumsal cinsiyet bakış açısıyla değerlendirmek gerektiğinde dikkate alınacak başlıca uluslararası hukuk metni İstanbul Sözleşmesi’dir. Türkiye açısından bağlayıcı olan İstanbul Sözleşmesi’nin 60/1 maddesine göre; “Taraflar kadına yönelik, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi 1A(2) maddesi anlamında zulüm olarak ve tamamlayıcı/ ikincil korumayı gerektiren ciddi bir hasar biçimi olarak tanınabilmesini temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.” Ayrıca aynı maddenin ikinci fıkrasına göre, taraf devletler “Sözleşme’de tanımlanan tüm gerekçelerin toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde yorumlanmasını ve bu gerekçelerden

kaldırmayan çok az sayıdaki devletten biridir (coğrafi sınırlamayı uygulamaya devam eden diğer devletler Kongo, Madagaskar ve Monako’dur).

12 Kanundaki “mülteci” ve “şartlı mülteci” statüleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Nuray Ekşi (2014a), *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (Beta Yayınları): 40-48.

13 2011/95/EU sayılı Yönerge md. 15.

14 Ayrıntılı bilgi için bkz. Ekşi, 2014a: 48-51.

herhangi biri veya bir kaçını nedeniyle zulüm görme tehlikesi söz konusuysa, başvuru sahiplerine, yürürlükteki ilgili hukuki vasıtalarla göre mülteci statüsünün tanınmasını temin edeceklerdir.” Maddenin devamında iltica başvurusu yapanlar için toplumsal cinsiyete duyarlı ülkeye kabul usullerinin ve destek hizmetlerinin yanı sıra, toplumsal cinsiyet yönergelerini ve mülteci statüsünün belirlenmesi ve uluslararası koruma için başvuruyu da kapsayan, toplumsal cinsiyete duyarlı sığınma usullerini oluşturmak için gerekli yasal veya diğer tedbirlerin alınacağı öngörülmektedir. Geçici koruma rejimi de elbette bu yükümlülüğün kapsamındadır.

İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Raporu’na göre, 60. maddeye kapsamında devletlerin koruma yükümlülüğü 1951 Mülteci Hakları Sözleşmesi’nin öngördüğünden daha geniştir. Hüküm gereğince devletler, üçüncü bir devlet vatandaşı veya vatansız olan kadınlara, mülteci statüsü kazanmamış olsalar dahi, geldikleri ya da daha önceden ikamet ettikleri ülkeye döndüklerinde toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalacaklarsa ve bu muamele hayati tehlike yaratıyor veya insanlık dışı, onur kırıcı muamele niteliği taşıyor ise, uluslararası koruma sağlayacaklardır. Şu halde, İstanbul Sözleşmesi çerçevesinde, uluslararası koruma hakkı, 1951 Sözleşmesi’nde öngörülen korumayla sınırlı olmayıp başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere diğer uluslararası ve bölgesel düzenlemeler ile sağlanmış korumayı da kapsayacaktır (Açıklayıcı Rapor: par. 311). İstanbul Sözleşmesi, 1951 Mülteci Sözleşmesi’nde 1A(2) maddesi tanımlanan tüm gerekçelerin toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde yorumlanmasını gey, lezbiyen, biseksüel ve transgender bireyleri içine alacak şekilde genişletme olanağı vermekte, ancak bunu zorunlu tutmamaktadır (Açıklayıcı Rapor: par. 313).

Avrupa Birliği müktesebatına baktığımızda, 2011/95/EU sayılı Yönerge 9 (2) (f) maddesinde toplumsal cinsiyet temelli fiillerin “zulüm” olarak kabul edilebileceğini öngörmekte, ayrıca bireysel uluslararası koruma başvurularının değerlendirmesi ve başvuru sahibinin “zulüm” veya “ciddi zarar” olarak nitelenebilecek bir muameleye maruz kalıp kalmadığının belirlenmesi sırasında, yaş ve toplumsal cinsiyet dahil başvuru sahibinin kişisel durumunun ve konumunun dikkate alınmasını zorunlu tutmaktadır. Yönerge’ye göre, gelinen ülkenin özel durumuna bağlı olarak “belirli bir toplumsal grup” ifadesi cinsel yönelim temelinde oluşmuş bir grubu kapsayabilir.¹⁵ Cinsel kimlik dahil toplumsal cinsiyet bağlantılı durumlar, böylesi bir toplumsal gruba mensubiyeti belirlemek üzere dikkate alınmalıdır. Uluslararası Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseks Derneği (ILGA)’nın AB yönergesine ilişkin değerlendirmesine göre, bu bağlamda devletlerin yapması gereken; cinsel şiddet

15 Directive 2011/95/EU (Asylum Qualification Directive) md.10 (1) (d)

ve ayrımcı içerikli olan ya da ayrımcı şekilde uygulanan yasaların varlığının, hukuki giderim mekanizmalarından yararlanmanın ayrımcı olarak reddedilmesi durumunun yanı sıra toplumsal cinsiyete dayalı zulüm fiillerinin, “zulüm” tanımı kapsamına dahil edilmesidir (ILGA, 2012).

AB müktesebatına uyum sağlama amacı kanunun gerekçeleri arasında özellikle sayılırken, ayrıca İstanbul Sözleşmesi’ne göre söz konusu olan hukuki yükümlülükler de dikkate alındığında, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerine ilişkin tanımlamalarda toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten hiçbir şekilde bahsedilmemesi dikkat çekicidir.

Ne bu tanımlarda ne de kanunun 4. maddesinde geri gönderme yasağının kapsamı çizilirken, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin söz konusu korumaların sağlanması açısından “zulüm” olarak kabul edilmesi ve diğer tüm gerekçelerin de toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde yorumlanacağı öngörülmemiştir.¹⁶ AB Yönergesi ve İstanbul Sözleşmesi’nin öngördüğünün aksine, toplumsal cinsiyet duyarlı uluslararası koruma tanımının kanunda benimsendiği görülmektedir.

2. Kanun ve Yönetmelikte “Aile” ve “Kadın”

Toplumsal cinsiyet rollerinin inşasında ve yeniden üretilmesinde merkezi öneme sahip olan “aile”, göç ve ilticaya ilişkin hukuki düzenlemeler açısından önemli bir kavramdır (Hathaway, 2005: 533-560). Hukuken, birlikte ikamet izni başvurusu veya aile birleşmesi talep hakkına temel oluşturacak şekilde bağımlılıklar üzerinden tanımlanan bir küme olarak aile, kadın mülteci açısından hem yeni ülkede hayata tutunmak için gayri resmi destek imkanının bulunabildiği, hem de fiziki ve cinsel şiddet dahil çeşitli ağır ihlallerin gerçekleştiği bir alandır. Birçok hukuki sistem sadece resmi evlilik ile kurulmuş

¹⁶ Md. 4 - (1) Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.

Md. 61 - (1) Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.

heteroseksüel birliktelikleri aile tanımı içinde kabul ettiğinden, böyle bir evlilik olmaksızın uzun süreli birliktelik yaşayan kadınlar veya LGBTİ bireylerin kurmuş oldukları bu aileler çoğu devlet mevzuatında hukuken yok sayılmaktadır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu md. 3 (1) ve Geçici Koruma Yönetmeliği md. 3 (1) de tarif edildiği şekliyle, “aile üyeleri”, yabancının eşini, ergin olmayan çocuğu ile bağımlı ergin çocuğunu ifade eder. Hükümdeki aile tanımı “çekirdek aile” bireylerini kapsayan son derece dar bir tanımdır. Bu haliyle yönetmelik, kendisine kaynaklık ettiği ileri sürülen AB düzenlemesindeki aile tanımını oldukça daraltmış görülmektedir. Zira AB Geçici Koruma Yönergesi md. 15’e göre aile, eşin yanı sıra üye devlet mevzuat veya uygulaması evli olmayan çiftleri evli olanlarla benzer muameleye tabi tutuyorsa, evlilik dışındaki düzenli ilişkilerdeki partnerleri, evlenmemiş yetişkin olmayan çocukları ve kitlesel mülteci akımına sebep olan olaylar başladığında aile olarak birlikte yaşayan yakın akrabaları da kapsar. AB İltica Vasfı Yönergesi giriş kısmında ise bağımlılık durumuna dair özel şartların dikkate alınarak, aile kavramının genişletilmesinin gerekliliğine işaret edilmektedir.

Yoğun çatışma durumlarından kaçarak Türkiye’ye gelmiş olan aileler Geçici Koruma Yönetmeliği’ndeki tanımın ötesinde “geniş aile” şeklinde yaşamaktadır. Ailevi bağlar ve yükümlülüklerin algılanışı ve işleyişi de bu şekildedir. Ayrıca geçici koruma durumuna sebep olan kitlesel nüfus hareketlerinde genel olarak da söz konusu olduğu şekilde, çatışma nedeniyle kendi çekirdek aile bireylerini kaybeden pek çok kadın, anne, baba, kayın anne veya babasıyla ya da kardeşleri ya da onların eşleri ve çocuklarıyla Türkiye’ye gelmiş ve onlarla yaşamaktadır. Kadınlar genellikle ekonomik veya sosyal/kültürel olarak bu geniş aile içindeki kişilerden erkek olanlara veya yaşça kendisinden büyük kadınlara bağımlıdır. Ayrıca kadına bağımlı, bakımından kadının sorumlu olduğu çocuklar da sadece kendi çocukları değil geniş ailenin (torunlar, yeğenler, kuzenler vb.) tüm çocuklarıdır.

Geniş aile tanımının yönetmelikte neden esas alınmadığı, 49. maddede düzenlenen “aile birleşimi” de dahil olmak üzere yönetmeliğin tamamında neden dar aile çerçevesinin benimsendiğini anlamak zordur. Oysa geniş bir tanım hem kaynak olarak alınan AB Geçici Koruma Yönergesi’ne, hem Türkiye’nin sosyolojik ve kültürel arka planına uygun olup, ayrıca geçici korumanın uygulanacağı kitlesel nüfus hareketinin olağan dışı koşullarına da cevap verme imkanını taşıyabilirdi. Dar aile tanımının benimsenmesi özellikle aile birleşimi hakkının kullanılması sırasında geçici korunan kadınlar açısından ciddi sıkıntılara yol açacak bir husustur. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 34 (1) maddesinde, T.C. vatandaşlarının, Türk Vatandaşlık

Kanunu'nun 28'inci maddesi kapsamında olanların¹⁷ veya ikamet izinlerinden birine sahip olan yabancılar ile mültecilerin ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin yabancı eşine aile ikamet iznine başvuru hakkı tanımaktadır. Kanunda aile ikamet izni için sadece resmi evliliklerin dikkate alınması, evlilik dışı uzun süreli birlikteliklerin ise "aile" tanımını dışında tutulup bu tür izne esas olamaması T.C. vatandaşı erkekler ile dini nikah ile evlenen kadınlar ve LGBTİ bireyler için olumsuz sonuçlar doğuracak niteliktedir.

Kanunun 34 (2) maddesine göre, "vatandaşı olduğu ülkenin hukukuna göre birden fazla eş ile evlilik hâlinde, eşlerden yalnızca birine aile ikamet izni verilir. Ancak, diğer eşlerinden olan çocuklara da aile ikamet izni verilebilir." Yani vatandaşı oldukları ülkenin kanunlarına uygun olarak resmi evlilik yapmış olsalar dahi, bu kadınların evlilikleri aile ikamet izni almak için dikkate alınmayacaktır. Birden çok sayıdaki eşlerden hangisinin aile ikamet izni alacağı konusundaki seçimin nasıl yapılacağı konusunda kanunda hüküm yoktur. Çok büyük ihtimalle bu seçimi koca yapacaktır. Hükme göre seçilen bu kadının dışında diğer eşlerden olan çocuklara ise, annelerinden farklı olarak ikamet hakkı tanınmaktadır. Bu durumda ikamet izni verilmeyen diğer eşler Türkiye'de kalamayarak aileden ayrılarak zor duruma düşürüldüğü gibi, çocukları Türkiye'de kaldığından ayrıca çocuklarından da koparılacaktır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu md. 35 (3) (ç) hükmüne göre, aile ikamet izninden yararlanabilmek için eşlerden her biri açısından on sekiz yaşını doldurmuş olmak koşulu aranmaktadır. Aile ikamet izni talebinde bulunacak yabancıların vatandaşı olduğu devlet mevzuatı evlilik için on sekiz yaşını doldurmuş olma şartını aramadığında, bu yaşın altındaki kişilerin de resmi evlilik yapmış olma durumu söz konusu olacaktır. Vatandaşı olduğu devletin hukukuna uygun gerçekleşmiş bu evliliğin Türkiye'de ikamet izni almak için neden esas alınmaması gerektiği konusu belirsizdir, ki on sekiz yaşını doldurmadan evlilik bazı koşullarda Türkiye mevzuatına göre de mümkündür. Zira Medeni Kanun'un 124. maddesine göre erkek veya kadın on yedi yaşını doldurduğunda evlenebilir. Ayrıca, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Türkiye'nin kendi mevzuatında da böyle bir hak tanınmışken, kanun koyucunun 18 yaşından küçük eşlere aile ikamet izninden faydalanma hakkını vermemesini anlamlandırmak güçtür.

17 Söz konusu hükümde doğumla T.C. vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle T.C. vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoylarına tanınan haklar düzenlenmektedir.

Göç ve ilticaya ilişkin hukuki düzenlemelerde kadının eşiyle veya aileyle bağlantılı bir role konması, onun üzerinden hukuki statü belirlenmesi veya haklara erişimin böylesi bir idari pratik üzerinden sağlanması kadının sosyal kırılma riskini arttırabilmektedir. İkamet veya diğer izinler için başvuruların kocaya bağımlı olarak yapıldığı durumlarda, kadınların kendilerine şiddet uygulayan ve istismar eden eş veya partnerle bir arada kalmaya zorlanmış olduklarına literatürdeki değerlendirmelerde dikkat çekilmektedir (Freedman, 2007: 86-87).

İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Raporu'nda da, kadına yönelik şiddet faillerinin mağdurların resmi mercilere başvurudan caydırmak için sınır dışı edilme veya oturma iznini kaybetme korkusunu etkili bir araç olarak kullandıklarına dikkat çekilmektedir. Sözleşme hazırlanırken, kadınlar açısından ikamet iznini kaybetme riskinin, şiddete uğradıkları bir evlilik veya ilişkiyi bitirmelerine engel teşkil etmemesi için gerekli hukuki korumanın sağlanmasına dikkat edilmiştir (Açıklayıcı Rapor: par. 301-304). Bu bağlamda Türkiye'nin yeni yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği'ndeki çeşitli statüler için bireysel başvurunun esas olması, başvurunun eşlerine bağımlı olarak yapılmaması bu bağlamda kadınlar için olumlu bir düzenlemedir.¹⁸

“Kadın” Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Geçici Koruma Yönetmeliği'nde öncelikle “anne” veya “eş” olarak bağımlı veya “hamile”, “beraberinde çocuğu olan yalnız anne” veya “işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış özel ihtiyaç sahibi kadın” olarak mağdur şeklinde tahayyül edilmiştir. Kadınların “mağdur” konumları ya da “yalnız anne” veya “hamile” olarak “kırılma” durumları dikkate alınarak öngörülen haklara erişimdeki bu öncelikler toplumsal cinsiyet açısından dikkat çekicidir.

Kanun ve yönetmelikteki “özel ihtiyaç sahibi” kategorisi altında, bazı koşullarda kadınların “mağdur” olarak bazı önceliklerden ve özel haklardan yararlanmalarına imkan tanınmıştır. Buna göre, “özürlü, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne” veya “işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişiler” “özel

18 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu md. 23 (1)'e göre, “İkamet izinleri, pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerin geçerlilik süresinden altmış gün daha kısa süreli, kalış amacına bağlı ve her yabancı için ayrı düzenlenir.” Ayrıca md. 65 (3)'e göre, uluslararası koruma için “her yabancı veya vatansız kişi kendi adına başvuru yapabilir. Başvuru sahibi, başvuruları aynı gerekçeye dayanan ve kendisiyle birlikte gelen aile üyeleri adına başvuru yapabilir. Bu durumda, ergin aile üyelerinin, kendi adlarına başvuruda bulunulmasına yönelik muvafakati alınır.”

ihtiyaç sahibi olarak” nitelenmektedir.¹⁹ Özel ihtiyaç sahiplerine kabul ve barınma merkezlerinde barınma konusunda öncelik verilecek, bu merkezlerde özel ihtiyaç sahipleri için yer tahsis edilecek, uluslararası koruma başvuru işlemlerinde öncelik tanınacak, işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalan kişilere, bu türden fiillerin neden olduğu hasarlarını giderecek yeterli tedavi imkânı sağlanacaktır.²⁰ Yabancılar ve Koruma Kanunu md. 55’e göre sınır dışı kararı alınmayacaklar arasında hamilelik nedeniyle seyahati riskli görünenler, mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları ve tedavileri tamamlanmaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları yer almaktadır.

Kadınların “mağdur” konumları ya da “yalnız anne” veya “hamile” olarak “kırılgan” durumları dikkate alınarak öngörülen, haklara erişimdeki bu öncelikler önemli ancak yetersizdir. Kanun ve yönetmelikte kadın öncelikle “mağdur” olarak tahayyül edilirken diğer yandan bu mağduriyet durumunun gerektirdiği, uluslararası hukuk düzenlemelerine uygun bir hukuki koruma da tam olarak sağlanmamaktadır.

Örneğin, Geçici Koruma Yönetmeliği md. 48(3)’e göre, “6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve ilgili yönetmelik kapsamında şiddet mağduru olduğu değerlendirilen yabancılar hakkında derhal önleyici ve koruyucu tedbirler alınır”. Bu hüküm kadına yönelik şiddet ve ayrımcılığa açıkça referans verdiğinden önem taşımaktadır. Hükümde işaret edilen 6284 sayılı Kanun’un 1 (1) maddesine göre, “kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.” Bu durumda koruma sadece şiddet mağduru olan değil, şiddete uğrama tehlikesi olan mağdurları da kapsamaktadır.

6284 sayılı Kanun’da öngörülen koruyucu tedbirlerin uluslararası koruma ve geçici koruma altındaki kadınlar ve LGBTI bireyler konusunda nasıl hayata geçeceğini, Geçici Koruma Yönetmeliği’nin önümüzdeki dönemdeki uygulaması gösterecektir. Bununla birlikte Yönetmeliğin şiddet mağduru olduğu değerlendirilen yabancılar hakkında sadece önleyici ve koruyucu

19 Bkz. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu md. 3 (1) ve Geçici Koruma Yönetmeliği md. 3 (1).

20 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu md. 95 (3), md. 67 (1) ve (2); Geçici Koruma Yönetmeliği md. 23 (2) ve (3), md. 38 (3), md. 48.

tedbirler alınacağı yönündeki düzenlemesinin İstanbul Sözleşmesi'nde öngörülenin son derece gerisinde olduğunu belirtmek gerekir.

6284 sayılı Kanun md. 1(2)'de, Kanunun uygulanmasında uyulacak temel ilkeler ve esas alınacak düzenlemeler arasında “Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, özellikle Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” (İstanbul Sözleşmesi) belirtilmektedir. İstanbul Sözleşmesi'nin yukarıda açıklanan 60. maddesine göre, sözleşmeye taraf bir devlet olarak Türkiye'nin yükümlülüğü şiddet mağduru olan geçici koruma altındaki kadınlar hakkında sadece önleyici ve koruyucu tedbirler almak değil, söz konusu olan bu şiddetin mülteci statüsünün veya ikincil korumanın tanınmasına temel olup olmadığı yönünde değerlendirme yapmaktır. Bunun için ise bu mağdurların uluslararası koruma başvurusunda bulunmalarına olanak sağlayan hukuki ve idari düzenlemelerin yapılması gerekir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda olduğu gibi Geçici Koruma Yönetmeliği'nde idareye verilen geniş takdir yetkisi dikkat çekicidir. Geçici koruma kararının alınması, kapsamına alınacakların ve süresinin belirlenmesi, belli bir bölge ile sınırlandırılması ve sona erdirilmesinin ardından geçici korunanların Türkiye dışına çıkarılması konuları tamamen Bakanlar Kurulu'nun takdirine bırakılmıştır. Kanun ve Yönetmelik'te idareye verilen geniş yetkiler doktrinde eleştiri konusu olmuştur (Bkz. örneğin Dardağan Kibar, 2013: 126; İneli-Ciger, 2014: 31-33). Biz doktrindeki bu eleştirilere ek olarak, yürütme organına verilen bu geniş takdir yetkisini toplumsal cinsiyet bakışı açısıyla değerlendirerek, özellikle İstanbul Sözleşmesi'ne aykırılık taşıyan hususların altına çizmeye çalışacağız.

Geçici Koruma Yönetmeliği md. 7 (3)'e göre, “Geçici korunanlar, Kanuna göre belirlenen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmaz.” Ayrıca Yönetmelik'in 16. Maddesi, geçici korumanın uygulandığı süre içinde, geçici koruma kapsamındaki yabancıların bireysel uluslararası koruma başvurularının işleme konulmasını yasaklamaktadır. Yönetmelik 14. maddesinde, geçici korumanın sona ermesinden sonra dahi uluslararası korumaya başvurunun ancak Bakanlar Kurulu bu konudaki bir kararı ile mümkün olabileceği, aksi takdirde geçici korunanların Türkiye'den çıkış yapmasının esas olduğunu öngörülmektedir.

Geçici koruma altında olanlara bireysel uluslararası koruma yolunun kapatılmış olmasının Yönetmelik'in AB Geçici Koruma Yönergesi'nden başlıca ayrıldığı noktalardan olduğuna doktrinde dikkat çekilmiştir (Ekşi, 2014b: 83-85). Geçici Koruma Yönetmeliği'nin Geçici 1. maddesine göre, 28.4.2011 tarihinden itibaren Suriye'de meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye'den kitlesel veya bireysel olarak Türkiye sınırlarına

gelen veya sınırları geçen Suriye vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar. Geçici koruma altında buldukları süre boyunca bu kişilerin bireysel uluslararası koruma talepleri işleme konulamaz.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda öngörülmemiş böylesi bir sınırlamanın Yönetmelik hükmüyle getirilmesi, kanun ile getirilmiş korumanın yönetmelik ile kaldırılması anlamına geldiğinden genel hukuk ilkeleri açısından sorunludur. Anayasa'nın 16. maddesine göre, yabancılar için temel hak ve hürriyetler uluslararası hukuka uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir.

Türkiye'nin bu konudaki uluslararası yükümlülükleri konusunda öncelikle değerlendirilecek sözleşme 1951 Cenevre Sözleşmesi'dir. Türkiye'nin bu Sözleşme'ye taraf olurken koyduğu coğrafi kayıt dikkate alındığında Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle gelip gelmemesine göre yapılacak değerlendirmeye göre kişiler mülteci veya şartlı mülteci statüsü altında uluslararası korumadan yararlanacaktır. 1951 Sözleşmesi'nde belirtilen ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda aynen sayılan kriterlere sahip olsa dahi bir kişinin mülteci veya şartlı mülteci korumasından yararlanamayacağı yönündeki bir düzenleme uluslararası hukuka aykırılık teşkil eder. Bu yönüyle Geçici Koruma Yönetmeliği Geçici 1. maddesi Anayasa'nın 16. maddesine aykırıdır.

Uluslararası hukuka uygunluk bakımından dikkate alınması gereken bir diğer sözleşme İstanbul Sözleşmesi'dir. Geçici koruma altındaki kadınlara, şiddet mağduru olup olmadıkları konusunda ayırım yapmaksızın uluslararası koruma başvurusu yolunu kategorik olarak kapatan Geçici Koruma Yönetmeliği'nin Geçici 1. maddesi İstanbul Sözleşmesi'nin 60. maddesine açıkça aykırıdır.

Anayasa'nın 16 maddesindeki “kanun” ifadesinin geniş yorumlanması ve tüzük ile yönetmelik gibi diğer hukuk kaynaklarını da kapsar şekilde anlaşılması gerektiğini ileri süren yazarlar dahi, bu durumda idarenin düzenleme yetkisinin sınırlarının ve ölçülerinin kanunda açıkça belirtilmiş olması gerektiğine dikkat çekmektedir (Aybay ve Dardağan: 82-83). Buna göre 16. maddenin geniş yorumunda dahi idarenin düzenleme yetkisi sadece uygulamaya ilişkin ayrıntılarla sınırlıdır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Yabancılar ve Koruma Yasası'nda öngörülen koşulları gerçekleştiren herkese açık tutulan uluslararası korumaya başvuru hakkını belli bir tarihten sonra Suriye'den gelenlere kapatan Geçici Koruma Yönetmeliği'nin Geçici 1.

maddesi Anayasa'nın 16. maddesinde belirtilen "kanunla" sınırlama ilkesinin de ihlalini teşkil etmektedir.²¹

3. Toplumsal Cinsiyet Duyarsız Başvuru ve Değerlendirme Usulleri

Daha önce de belirtildiği üzere, İstanbul Sözleşmesi'nin 60. maddesine göre Türkiye, "kadına yönelik, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi 1A(2) maddesi anlamında zulüm olarak ve tamamlayıcı/ ikincil korumayı gerektiren ciddi bir hasar biçimi olarak tanınabilmesini temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri" almakla yükümlüdür.

İstanbul Sözleşmesi'ni Açıklayıcı Rapor'a göre, bu hüküm çeşitli yükümlülükleri kapsamaktadır. Bunlardan ilki, taraf devletlerin, kadın ve erkeklerin farklı deneyimlerini ve spesifik koruma ihtiyaçlarını dikkate alarak güvenlik hakkını güvence altına alan toplumsal cinsiyet duyarlı mülteci kabul usullerini geliştirme yükümlülüğüdür. Rapor'da bu hüküm altında geliştirilecek toplumsal cinsiyet duyarlı kabul usulleri, sınırlayıcı olmaksızın örnek olarak sayılmıştır: Şiddet mağduru kadınların süreç içinde mümkün olduğunca en erken aşamada belirlenmesi, kadın ve erkeklere ayrı barınma ve tuvalet imkanlarının sağlanması, kalınan odaların kapılarının odada kalanlarca kilitlemesi imkanının sağlanması, kabul merkezlerinde uygun aydınlatma, güvenlik personeli içinde toplumsal cinsiyete dayalı ihtiyaçlar konusunda eğitilmiş kadınların da bulunması, kabul merkezleri personelinin ve özel hizmet sağlayıcı personelin toplumsal cinsiyet konularında eğitimi, toplumsal cinsiyet temelli şiddet vakalarında müdahale ve korumaya ilişkin resmi düzenlemelerin yapılması, kadınlar ve kız çocuklarına toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve mağdurların başvurabilecekleri destek hizmetleri konusunda bilgi verilmesi (Açıklayıcı Rapor: par. 314).

Yine Açıklayıcı Rapor'a göre, toplumsal cinsiyet temelli şiddet mağduru kadın ve kız çocuklarının başvurularının gerektiği şekilde incelenebilmesi için toplumsal cinsiyet duyarlı iltica prosedürleri geliştirme yükümlülüğü diğerlerinin yanı sıra şu konularda düzenleme yapmayı gerektirmektedir: Kadınlara iltica usulleri, bireysel olarak, aile bireyleri olmaksızın mülakat yapma imkanı konusunda bilgi vermek, kadınlara toplumsal cinsiyete dayalı korunma ihtiyaçlarını ortaya koyma ve buna dayalı olarak ayrı bir uluslararası koruma başvurusu yapma imkanı sağlamak, iltica taleplerinin toplumsal

²¹ Aynı yönde değerlendirmeler için bkz. Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Suriyeli Mülteciler Çalıştayı (11.12.2014), Baskı Tarihi Mart 2015, s. 50, 130-131.

cinsiyet duyarlı olarak değerlendirilmesi yönünde yol gösterici ilkeleri belirlemek ve bu yönde eğitim vermek, mülakatların toplumsal cinsiyet duyarlı olarak yapılması, başvuru sahibine mülakat yapan kişi veya tercümanın cinsiyeti konusunda seçim hakkı tanınması ve mülakatlar sırasında alınan bilginin mahremiyetine saygı gösterilmesi (Açıklayıcı Rapor: par. 317).

Tüm bu yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi için mutlaka gerekli ilk adım başvuru sahiplerinin mülakatlarının yapılma usulünün toplumsal cinsiyet duyarlı olmasıdır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu md. 75'e göre, başvuru sahibine mülakat bireysel yapılır, kendisinin muvafakati olmaksızın aile üyeleriyle birlikte mülakat yapılmaz. Bu kadınlar ve LGBTİ bireyler için olumlu bir düzenlemedir. Bununla birlikte, aynı maddenin 2. fıkrasında "başvuru sahibi, yetkililerle işbirliği yapmak ve uluslararası koruma başvurusunu destekleyecek tüm bilgi ve belgeleri sunmakla yükümlüdür" denmektedir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun yukarıda anılan 75. maddesi başvuruyu destekleyecek bilgi ve belgeleri sunma yükümlülüğünün tarif şekliyle, uluslararası koruma başvurusunun temelini kişinin yaşadığı toplumsal cinsiyet veya cinsel yönelime dayalı zulüm oluşturduğu durumlarda bu durumu destekleyecek bilgi ve belge sunmanın başvuru sahibi açısından zorluğunu dikkate almamaktadır. Bu yönüyle hüküm toplumsal cinsiyet duyarlı hüküm olarak dikkat çekmektedir. 75. maddenin 3. fıkrasına göre, "özel ihtiyaç sahipleriyle yapılacak mülakatlarda, bu kişilerin özel durumları göz önünde bulundurulur" denmektedir. Bu hüküm, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim temelli zulüm mağdurlarıyla mülakatların onların durumları dikkate alınarak yürütülmesi açısından olumlu, ancak muğlaklığı nedeniyle eksik ve sorunlu bir düzenlemedir. Öncelikle, özel ihtiyaç sahipleri arasında LGBTİ bireyler bulunmamaktadır. Ayrıca kadınlar açısından özel ihtiyaç sahiplerinin hangi aşamada ve kim tarafından hangi usulle belirleneceğine ilişkin kanunda veya yönetmelikte bir düzenleme yoktur.

Aslında bu ihtiyaç sahiplerinin kimler olduğu birçok durumda ancak bu mülakat sırasında belirlenebilecektir. O nedenle mülakatın kendisinin başvurusunun bu özel ihtiyaç durumunu ifade edebilmesini sağlayan şekilde gerçekleşmesi mutlaka gereklidir. Özel ihtiyaca temel olan durumun kadın tarafından ifade edilebilmesi için, uluslararası düzenlemeler ve diğer pek çok ülke mevzuatında kabul edildiği üzere kadınlarla mülakatı, talepleri halinde, kadın görevlilerin yapacağına ilişkin açık bir hükmün kanunda veya yönetmelikte bulunması gereklidir.

2011/95/EU sayılı "Üçüncü ülke vatandaşları ya da vatansız kişilerin uluslararası korumadan yararlanan kişiler olarak tanınmalarına ilişkin asgari standartlar hakkında" AB Yönergesi'nin 4. maddesine göre, uluslararası koruma başvurusunda, başvuru sahibinin karşılaştığı veya karşılaşılabileceği muamelenin "zulüm" teşkil edip etmediği değerlendirilirken, toplumsal cinsiyet

dahil kişinin durumu ve kişisel koşulları dahil dikkate alınacaktır. Maddede ayrıca başvurucunun ülkeyi terk ettikten sonra içinde bulunduğu faaliyetlerin sözkonusu ülkeye döndüğü takdirde kendisini zulüm veya ciddi zarar görme tehlikesi altına sokup sokmayacağına değerlendirilmesi de istenmektedir. Bu açıdan, Türkiye'ye geldikten sonra cinsel şiddet, istismara uğrayan veya seks işçiliği yapan kadın ve LGBTİ mülteciler ile Türkiye'ye geldikten sonra cinsel yönelimleri konusunda açılan²² LGBTİ bireylerin kendi ülkelerine geri dönmeleri halinde uğrayacakları muamelenin, başvurularının değerlendirilmesinde göz önüne alınması gereklidir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesinin ardından ilk uygulaması Türkiye'ye Suriye'deki savaştan kaçarak gelen ve geçici koruma rejimine tabi tutulan kişiler konusunda gerçekleşmiştir. Bu kişiler için geçici koruma kimlik belgesi düzenlenmek üzere kayıt çalışmaları yoğunlaşmıştır. Yönetmelik'te öngörülen başta özel ihtiyaç sahipliği olmak üzere, kadınlar ve LGBTİ bireylerin özel durumlarını dikkate alan bir korumanın sağlanması için bu kayıt sırasında alınacak bilgiler, dolayısıyla da kayda yönelik görüşmenin toplumsal cinsiyet duyarlı şekilde yapılması birinci derecede önemlidir.

Kayıt sırasında yaş, cinsiyet, sağlık durumu vb. konularda bilgi alınmakla birlikte şiddet mağduriyetine ilişkin özel soru sorulmamaktadır.²³ Bu nedenle kayıt sırasında geçici koruma altına alınanlardan özel ihtiyaç sahiplerinin belirlenmesi konusunda yeterli bilgi alınmadığını söylemek gerekir. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi'nde verilen bilgiye göre İstanbul'da Suriye vatandaşlarının kayıtlarını yapmak üzere eğitim almış olan kayıt memurlarından bazıları kadın olmakla birlikte, kadın başvurucuların kaydının kadın memur tarafından alınması gibi bir uygulama söz konusu değildir.²⁴

Mülakatların yapılışı dışında, kanunda öngörülen diğer usullerin de İstanbul Sözleşmesi'ne aykırı olarak toplumsal cinsiyet duyarsız olarak oluşturulduğunu belirtmek gerekir. Kanunun 79. maddesine göre, Türkiye'den daha önce sınırdışı edilmiş olan, sahte belge ya da yanıltıcı bilgi ve belge kullanarak yetkilileri yanlış yönlendiren, kimliğinin ya da uyruğunun tespit edilmesini güçleştirmek amacıyla kimlik ya da seyahat belgelerini kötü niyetle imha eden veya elden çıkartan, sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında

22 "Açılmak", bir kişinin cinsel yönelimi hakkında kendisine ve/veya çevresine açılması demektir. "Açılmak" tekil bir an veya tekil bir eylemden oluşmaz (Lambdaistanbul LGBTT Dayanışma Derneği, *Lezbiyen, Gey ve Biseksüeller için Açılma Rehberi*, s. 4).

23 İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü yetkilisi ile kişisel mülakat, 2 Aralık 2014, İstanbul.

24 a.k.

bulunan vb. kişilerin başvurularında “hızlandırılmış değerlendirme” usulü uygulanacaktır. Hızlandırılmış değerlendirme usulü, uluslararası koruma başvurusu yapacak kişilerin başta hukuki desteğe erişim ve itiraz usulleri olmak üzere gerekli tüm usul güvencelerine haiz adil bir statü belirleme usulüne erişimini uygulamada engellediği için eleştirilmektedir (Türkiye Mülteci Hakları Koordinasyonu, 2010).

Ayrıca Kanun’un 80 (1) (d) maddesine göre, hızlandırılmış değerlendirme çerçevesinde mahkemeye yapılan başvurularda, idare mahkemesinin kararı kesindir. Söz konusu madde hükmüyle idare mahkemesinin kararına karşı bir üst mahkemeye başvurunun önü kapatılmıştır. Bu düzenleme doktrinde hak arama özgürlüğünün kısıtlanması çerçevesinde ve ayrıca yabancıların hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması açısından “milletlerarası hukuka uygunluk” koşulunu öngören Anayasa’nın 16. maddesine uygunluk açısından eleştirel olarak değerlendirilmektedir (Bayata Canyaş, 2015: 140-163).

Hızlandırılmış değerlendirme usulünün kanunda düzenleniş şekli ve bu usul çerçevesinde idare mahkemesinin vereceği karara karşı üst mahkemeye başvuru yolunun kapatılmasına ilişkin bu değerlendirmelere bir katkı niteliğinde toplumsal cinsiyet perspektifiyle bakıldığında dikkat çeken birkaç noktayı ifade etmek isteriz.

Öncelikle Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, md. 79 (4) ile refakatsiz çocukların başvurularının hızlandırılmış usulle değerlendirilmeyeceğini hükme bağlarken, diğer özel ihtiyaç sahiplerini bu usulden hariç tutmamış, koruma altına almamıştır.

Oysa hızlandırılmış değerlendirmeyi gerektiren sebeplerden “başvuru sırasında gerekçelerini sunarken, uluslararası korumayı gerektirecek konulara hiç değinmemiş olması”, toplumsal cinsiyet temelli şiddet veya ayrımcılığa uğramış kadın ve LGBTİ bireyler açısından özellikle dikkat edilmesi gereken bir düzenlemedir. Zira böylesi bir şiddet veya ayrımcılığa uğramış olan kadın ve LGBTİ bireyler mülakatın yapılaş koşullarına, mülakatçının cinsiyetine veya diğer başka sebeplerle bu durumu ifade etmekten çekinebilmektedir.²⁵ Yukarıda açıklandığı üzere ne kanun ne de yönetmelik mülakatların toplumsal cinsiyet duyarlı olarak gerçekleştirilmesi için gerekli usuli kurallar öngörmektedir.

25 *Guidelines on International Protection: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, par. 36; Guidelines on International Protection No: 9, Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, par. 60.*

Böylesi durumlar dikkate alınmadan yapılan mülakatlarda kadın ve LGBTİ bireyler mağduru oldukları şiddeti ifade etmekte güçlük çekecektir. Uluslararası koruma talebinin toplumsal cinsiyet temelli “zulüm” e dayandığı bu tür başvurularda, bu konulara başvurucu tarafından hiç değinilmemiş olması ise, kanuna göre, başvurucu için birçok usuli haktan yararlanmasını zorlaştıran hızlandırılmış değerlendirmeye tabi olması riskini yaratacaktır.

Ülkeye giriş şeklinin (pasaportlu, pasaportsuz/resmi sınır kapılarından veya bunların dışından) daha sonraki hukuki statü kazanımı veya ikamet izni almak veya sosyal yardımlardan faydalanmak konusunda hukuki farklılıklar-ayrıcalıklar-yoksunluklar yaratması, bu tür resmi belgelerden genellikle yoksun olan kadın mülteciler aleyhine sonuç ortaya çıkarabilmektedir. Ekim 2014’te yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği hükümlerine göre, Türkiye’ye giriş şekli ve yeri geçici koruma hakkının uygulanmasını engellemektedir. Yönetmelik md. 4 (1), Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkış, pasaport, vize veya ikamet izni bulunmak, girişte pasaport kontrolü yaptırmış olmak şartlarının yabancıların geçici koruma kapsamına alınma talebini engelleyici şekilde yorumlanamayacağını ve uygulanamayacağını ifade etmektedir. Hüküm gayet olumlu olmakla birlikte uygulamaya ne şekilde yansdığına mutlaka bakmak gerekecektir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun bir başkasına bağlı başvuruya imkân tanıdığı bazı durumlara ilişkin usul kurallarını toplumsal cinsiyet bakış açısıyla ayrıca incelemek gereklidir. Örneğin, md. 72 (1) (b)’ye göre, başvuru sahibi “kendi adına başvuru yapılmasına muvafakat verdikten sonra, başvurunun herhangi bir aşamasında haklı bir neden göstermeksizin veya başvurunun reddedilmesinin ardından farklı bir gerekçe öne sürmeksizin ayrı bir başvuru yapmışsa”, başvurusunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar verilir. Bu durumda kocasının kendi adına başvuru yapmasına muvafakat vermiş olan bir kadın, daha sonraki aşamada başvurusunu ayırmak ister ise mutlaka “haklı bir neden” göstermek durumdadır, aksi takdirde başvurusu kabul edilmez. Burada hangi tür sebeplerin “haklı” görüleceği de idari merciin takdirine bırakılmış görülmektedir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu md. 76 (2)’ye göre ise, başvuruları kabul edilemez bulunanlar ve hızlandırılmış değerlendirme kapsamında olanlar ile bunların aile üyelerine uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi verilmez. Kanunda öngörülen kabul edilemezlik veya hızlandırılmış değerlendirme sebepleri çok büyük ölçüde bireysel sebeplerdir. Bu durumun doğrudan aile üyelerine de kimlik belgesi verilmemesi sonucunu doğurması kadınlar ve çocuklar için olumsuz sonuçlar doğurabilecektir.

İstanbul Sözleşmesi md. 59 uyarınca, taraf devletler “ikametgâh durumu iç hukuk tarafından tanınan eş veya birlikte yaşanan bireye bağlı olan

mağdurlara, evliliğin veya ilişkinin bozulması durumunda özellikle zor koşullarda, başvuru üzerine, evliliğin veya ilişkinin süresini dikkate almaksızın eşten bağımsız oturma izninin verilmesini sağlamak üzere gereken yasal veya diğer tedbirleri alacaktır.”²⁶ Eşten bağımsız oturma izninin verilmesine ve süresine ilişkin koşullar iç hukuk tarafından belirlenir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre, boşanma hâlinde, T.C. vatandaşıyla evli yabancıya, en az üç yıl aile ikamet izniyle kalmış olmak kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilebilir. Ancak yabancı eşin, aile içi şiddet gerekçesiyle mağdur olduğu ilgili mahkeme kararıyla sabit ise, üç yıllık süre şartı aranmaz. Hüküm aile ikamet iznini kocası üzerinden alan ve aile içi şiddet mağduru olan kadınların ikamet izinlerini kaybetmeksizin bu evliliği sona erdirebilmelerine imkan tanınması açısından olumludur. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu md. 35 (1)’e göre, aile ikamet izni alabilmek için destekleyicinin “başvuru tarihi itibarıyla, beş yıl içinde aile düzenine karşı suçlardan herhangi birinden hüküm giymemiş olduğunu adli sicil kaydıyla belgelemesi” gereklidir. Geriye dönük olarak beş yıl gibi uzun bir süreden bahsedildiğine ve aile ikamet iznine Türkiye’de en az bir yıldır ikamet izniyle kalanlar başvurabildiğine²⁷ göre, burada aranan, özellikle de izin ilk kez alındığı durumlarda, destekleyicinin sadece Türkiye’de değil, gelinen ülkede de bu tür suçlardan hüküm giyilmemiş olmasıdır. Madde 36’ya göre bu belge sağlanamıyorsa izin verilmeyecek, verilmişse iptal edecek veya süresi bittiye uzatılmayacaktır.

Aile düzenine karşı suçlar Ceza Kanunu 230-234. maddelerinde düzenlendiği üzere, birden çok evlilik, hileli evlenme, resmi nikah olmaksızın dinsel törenle evlenme, çocuğun soybağını değiştirme veya saklama, aynı konutta birlikte yaşadığı kişilere karşı kötü muamelede bulunma, aile hukukundan kaynaklanan bakım ve destek yükümlülüklerini yerine getirmemek, hamile eşini veya kendisinden gebe kalmış kadını çaresiz durumda terk etmek, çocuğun kaçırılması veya alıkonması gibi suçları kapsamaktadır. Eşine bağlı olarak aile ikamet izni alan, kendi kişisel veya ekonomik koşulları bağımsız ikamet izni almasına imkan vermeyen kadınlar için bu hüküm dolaylı olarak olumsuz sonuçlar yaratacaktır.

Şiddet gören bir kadın, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu md. 35’deki düzenleme nedeniyle, kocasının üzerinden yapmış olduğu aile ikamet izni başvurusunun değerlendirme sürecini etkilememek veya süresi bittiğinde

26 Sözleşme’nin açıklayıcı raporuna göre, hüküm resmi evli çiftler yanında, iç hukuk tarafından ikamet izni için dikkate alındığı takdirde, evlilik benzeri, uzun süreli bir ilişki yaşayan kişileri de kapsayacaktır (Açıklayıcı Rapor, par. 305).

27 Md. 35 (1) (ç).

iznin yenilenmesini engellemek ya da bu iznin iptaline yol açmamak için eşinden şikayetçi olmaya çekinebilecektir.

Sonuç

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği maddi hukuk ve ayrıca usule ilişkin hükümleriyle mülteci ve göçmenlerin yarısından fazlasının kadın olduğunu dikkate almamakta, cinsel yönelimleri nedeniyle zulüm gören LGBTİ bireyleri ise adeta yok saymaktadır. Her iki düzenleme de kavramsal tahayyülleri ve öngördüğü toplumsal cinsiyet duyarlı usulleri ile Türkiye'nin taraf olduğu İstanbul Sözleşmesi'nin çeşitli hükümlerine aykırıdır. Kanun ve Yönetmelik ayrıca gerekçelerinde referans verilen AB müktesebatındaki ilgili yönergelerin de toplumsal cinsiyet konularında öngördüğü çerçevenin dışında görünmektedir.

Oysa göç ve iltica alanında toplumsal cinsiyet duyarlı hukuki düzenlemelerde dikkate alınacak esaslar, tanımlardan usullere kadar hukuki gereklilikler İstanbul Sözleşmesi'nin yanı sıra 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi'nin uygulanmasına ilişkin olarak BMMYK'nın ilan ettiği 2002 ve 2012 tarihli Yol Gösterici İlkelerde de ayrıntısıyla mevcuttur. 1951 Sözleşmesi'ne taraf pek çok devlet bu ilkelerin gereğini yerine getirecek şekilde mevzuat değişiklikleri yapmıştır. 1951 Mülteci Sözleşmesi'ne taraf olan Avustralya, Kanada, Hollanda, Norveç, Güney Afrika, İngiltere, ABD gibi devletler bu Yol Gösterici İlkelerin ışığında, kadın mülteci ve sığınmacılar ile ilgili özel düzenlemeleri iç hukukunda kabul etmiştir. Bazı diğer devletler ise ulusal mevzuatlarındaki mülteci statüsüne ilişkin kriterler listesine açıkça "cinsiyet" veya "toplumsal cinsiyet" kavramlarını eklemiştir (Oosterveld, 2012).

Bu bağlamda göç ve iltica alanında ilk ve yeni mevzuatını oluşturan Türkiye'nin, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği'nde ortaya koyduğu toplumsal cinsiyet duyarlı düzenlemeleri, kanun koyucunun Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi'nden kaynaklanan yükümlülüklerini göz ardı eden bir durum olarak değerlendirmek gerekir.

Kaynakça

Arbel, Efrat, Catherine Dauvergne ve Jenni Millbank (Ed.) (2014), *Gender in Refugee Law: From the Margins to the Centre* (Abingdon ve New York: Routledge).

Aybay, Rona ve Esra Dardağan Kibar (2010), *Yabancılar Hukuku* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları).

- BMMYK (2015a), *2015 BMMYK Türkiye Aylık İstatistikleri*, [http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr\(32\).pdf](http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr(32).pdf) (14.12.2015).
- BMMYK (2015b), *Syria Regional Refugee Response*, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224> (14.12.2015).
- Crawley, Heaven (2001), *Refugees and Gender: Law and Process* (Jordan Publishing Limited).
- Dardağan Kibar, Esra (2013), "An Overview and Discussion of the New Turkish Law on Foreigners and International Protection", *Persecutions*, 18 (3): 109-128.
- Ekşi, Nuray (2014a), *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınları).
- Ekşi, Nuray (2014b), "Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Korumanın Şartları, Geçici Koruma Usulü, Sağlanan Haklar ve Geçici Korumanın Sona Ermesi", *İstanbul Barosu Dergisi*, 88 (6): 65-89.
- Freedman, Jane (2007), *Gendering the International Asylum and Refugee Debate* (UK: Palgrave).
- Freedman, Jane (2012), "Taking Gender Seriously in Asylum and Refugee Policies", Khory, Kavita R. (Der.), *Global Migration: Challenges in the Twenty-First Century* (UK: Palgrave): 45-64.
- Hathaway, James C. (2005), *The Rights of Refugees Under International Law* (UK: Cambridge University Press).
- Lambda İstanbul (2015), *Lambdaistanbul LGBTİ Mülteci Komisyonu Mülteciler Günü Açıklaması*, <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=19669> (14.12.2015).
- Lambda İstanbul LGBTT Dayanışma Derneği, *Lezbiyen, Gey ve Biseksüeller için Açılma Rehberi*, Başaran, Yeşim Tuba (Haz.), <http://www.lgbtgunluk.org/wp-content/uploads/2014/09/E%C5%9Fcinseller-ve-Biseks%C3%BCeller-%C4%B0%C3%A7in-A%C3%A7%C4%B1ma-Rehberi.pdf> (07.12.2015).
- Oswin, Natalie (2001), "RightsSpaces: An Exploration of Feminist Approaches to Refugee Law", *International Feminist Journal of Politics*, 3 (3): 347-364.
- Schrover, Marlou ve Deirdre M. Moloney (Ed.) (2014), *Gender, Migration and Categorisation*, (IMISCOE Research Publisher, Amsterdam University Press).
- Spijkerboer, Thomas (2013), *Fleeing Homophobia: Sexual Orientation, Gender Identity and Asylum* (Abingdon and New York: Routledge).
- Van Walsum, Sarah ve Thomas Spijkerboer (Ed) (2006), *Women and Immigration Law: New Variations on Classical Feminist Themes* (UK: Routledge).
- Türkiye İnsan Hakları Kurumu (2015), *Suriyeli Mülteciler Çalıştayı*, <http://www.tihk.gov.tr/www/files/5575493c76139.pdf> (14.12.2015).
- Oosterveld, Valerie (2012), *Women and Girls Fleeing Conflict: Gender and the Interpretation and Application of the 1951 Refugee Convention*, UNHCR, Division of International Protection, <http://www.unhcr.org/504dd7649.pdf> (02.07.2015).
- ILGA Europe (2012), *The European Region of the International Lesbian and Gay Association guidelines on the transposition of the Asylum Qualification Directive: Protecting LGBTI Asylum Seekers*, Report by Evangelia (Lilian) Tsourdi, http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/directive_transposition_web.pdf (02.07.2015).
- Türkiye Mülteci Hakları Koordinasyonu, "T.C. İltica ve Göç ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Mevzuatı Uygulama Bürosu Tarafından 3 Mart 2010 Tarihinde Paylaşılan "İltica Kanunu" ve "Yabancılar Kanunu" Taslak Madde Başlıkları'na İlişkin İlk Değerlendirmeler", 15.03.2010, <http://www.ihop.org.tr/dosya/multeci/tmhk.pdf> (05.02.2015)